

Thiel Katalin riportja Heller Ágnessel*

A FELADAT SZÁRNYAKAT NÖVESZT

– Kedves Heller Ágnes! Az interjút egy régi közös emlékünkhöz, az 1997-es egeri OTDK Társadalomtudományi Szekciójának felidézésével kezdem. Akkor Egerben Szilágyi Erzsébettel és Loboczky Jánossal közösen elhatároztuk, hogy a Filozófia Alszekció zsűrijébe meghívunk Téged elnöknek. Ettől kezdve a filozófia szekciókban egyre intenzívebb munka kezdődött, és egyre több hallgató pályázott. Milyen emlékeket őrzöl az egeri OTDK-ról?

– A lehető legjobb emlékeket. Egyrészt ez volt az első OTDK, ahol mint zsűrielnök részt vettem, másrészt akkor jött össze az a bizottság, amely azóta is működik, és minden második évben zsűrizi a pályázó diákok dolgozatait és előadásait. A diákok ugyanakkor az egeri versenyen még nem voltak a legjobbak, de azóta évről évre jobbak a diákkörök, s ezáltal javul a dolgozatok, illetve az előadások stílusa is. Én nagy szeretettel emlékszem vissza erre az egeri találkozóra, többek között azért is, mert Eger és az egeri főiskola híres nagy vendégszeretetéről, s a zsűrizés után az esti rendezvények és a diákokkal közös fogadás is kellemes emlékeket jelent számomra. Az elhelyezés parádés volt Egerben, így tehát még kényelmesen is éreztük magunkat. Úgy éreztük, hogy nemcsak munkát teljesítünk és örömünk van a tudományban, hanem örömünk van az életben is. Úgyhogy ezért nagyon kellemes emlékeket őrzök erről a versenyről.

– Eger után folytatódott a sor. 1999-ben Székesfehérvár, 2001-ben Piliscsaba, 2003-ban Debrecen, 2005-ben pedig Budapest adott otthont a Társadalomtudományi OTDK-nak. Mint mondtad, ugyanazzal a zsűrivel vettél részt a versenyeken, és való igaz, hogy az elnökleletteddel működő színvonalas zsűri szinte mágnesként vonzotta az egyre jobban dolgozó hallgatókat. Innentől kezdve ez a verseny rangos megmérettetése lett a filozófia terén kutató fiataloknak. Mi volt a tapasztalatod a Filozófia Alszekcióban az elején, és mi a helyzet most? Mi változott a zsűrizésben?

– Mondom, hogy mi változott. Az elején sok volt a versenyeken a diletáns. Nem akarok senkit megsérteni, de eleinte sok olyan kislány jött erre a szóbeli megmérettetésre, akik például folyton a szerelemről akartak beszélni, de alapjában véve egy színes bulvármagazin szintjén adták elő a dolgokat, nagyon nagy lelkesedéssel, de kevés szakértelemmel. Nos, ami idővel változott a filozófia szekciókban, az épp a szakértelem volt. Szemmel látható,

---

* Megjelent: A tehetségről. Beszélgetések a tudományos diákkörökről. Második kiadás. Szerkesztők: Anderle Ádám, Koósné Török Erzsébet. Budapest, 2006. 222. p.

hogy a diákok egyre jobban készülnek, és olyan diákok adnak be dolgozatokat, akiknek már van érdeklődésük a szakma iránt, tehát nemcsak a verseny iránt, hanem elsősorban a szakma iránt. Ezek a hallgatók a szakma iránti érdeklődésük következtében írják meg a versenydolgozatokat, s látható, hogy elkötelezettek egy-egy kutatási téma iránt. Ezért mondom, hogy az „emberanyag” – ha szabad ezt a szót használnom –, tehát a fiatalok egyre jobbak lesznek, és egyre kevesebb köztük a dilettáns. Mindig van persze egy-egy dilettáns, de ez természetes. Ezt nem lehet elkerülni.

– *Mit gondolsz, milyen hatással van a kétévente megrendezendő OTDK a filozófiai képzésre, és az egyes filozófiai műhelyekre?*

– Ezt nem tudom pontosan megmondani, mert a filozófiai képzés, illetve a műhelyek helyzete igen erősen függ attól, hogy kik dolgoznak benne. Hogy ki a professzorod és mennyi energiát fektet a veled való közös munkába, hogy megszervezi-e a diákokat, és rábeszéli-e őket, hogy részt vegyenek a TDK munkájában. Nagyon sok helyen nincs ilyen tanár. Van olyan hely, ahol van egy ilyen tanár, s ott működik is a diákköri munka. Nem biztos persze, hogy ott a legjobbak a diákok, ahonnan a legtöbb dolgozat érkezik. Valószínűleg ott van a legtöbb lelkes tanár, aki rábeszéli őket, hogy vegyenek részt a TDK munkájában és hogy próbálkozzanak a TDK-versenyeken. Én azt hiszem, hogy ezen a területen a legtöbbet mindig a tanár jelenti.

– *Az évek során a TDK munkájával kapcsolatosan kialakult-e arról a véleményed, hogy hol vannak a legjobb műhelyek? Egyenletes színvonalú-e a felkészítő munka az egyes egyetemeken és főiskolákon?*

– Az a tapasztalatom, hogy ez évenként igen különböző. Volt olyan év, amikor a legjobban felkészült diákok Debrecenből jöttek. Ebben az évben – 2005-ben – a legtöbben az ELTE-ről érkeztek, de előfordult az is, amikor a legtöbben a Pázmány Péter Egyetemről jöttek. Így nem nagyon lehet megállapítani, hogy hol működnek a legjobb műhelyek, hiszen voltaképpen évről évre változik a hallgatók felkészültsége és létszáma. Azért mondom én, hogy mindez igazából a tanár személyiségétől függ. Amikor a tanár a diákok közé megy és azt mondja: „most menjetek gyerekek, és most mutassátok meg”, akkor abból az intézményből fognak többen jönni. Úgyhogy nagyon nehéz ezt pontosan megmondani.

– *Vannak-e tematikai változások a Filozófia Alszekcióba beadott dolgozatok kutatási témái között? Vannak-e divatos témák?*

– Persze, hogy vannak divatos témák. A divatos témák tulajdonképpen a tanárok divatos témái. Az utóbbi időben például a középkori filozófia is kezd megjelenni. A vallástörténet és a vallásos filozófia egyre több dolgozatnak volt témája az elmúlt versenyeken. Ami az elején erősen képviselve volt, például a szerelem, az egyre inkább eltűnik a divatos témák közül. Mondhatom nyugodtan, hogy egyre szakmaibb ez a verseny, és a szakmai verseny

pedig a tanárok struktúráját, érdeklődését és felkészültségét tükrözi. Például: Debrecenből legutóbb sokan jöttek Hegel-dolgozattal, mert Rózsa Erzsébet Hegellel foglalkozik, és nagyon aktív abban, hogy rábeszélje a diákokat a Hegellel kapcsolatos kutatásokra. Így aztán sok Hegel-dolgozatot kaptunk.

– *Lehet-e ajánlást készíteni az egyetemi képzés számára, hogy mely területekkel foglalkozzanak? Van-e olyan feledésbe merült téma, amire szívesen felhívnád a szakma figyelmét?*

– Azt hiszem, hogy nincs ilyen. Az a legjobb téma, ami a diákot a legjobban érdekli. Az ember szenvedélye az, ami egy témát jó témává tesz. Nem tudom, hogy okos-e, ha a tanár, vagy akármilyen „szerv” kijelöl bizonyos témákat, hogy a diákok erre koncentráljanak. Bár Isten tudja. Van, amikor egy feladat szinte szárnyakat növeszt annak, aki eleget akar tenni a megadott követelményeknek. Ilyen is van. – Adok egy feladatot egy diáknak, aki nem is gondol rá, hogy azzal a dologgal is lehet foglalkozni, és amikor beleéli magát, akkor derül ki, hogy ez a téma nagyon is hozzá szól. Megérinti őt, a szárnyait kiterjeszti, és szinte repül ebben a feladatban. Ez is lehetséges. Nem lehet itt konkrét javaslatokat tenni, szerettem volna Katikám, de nem tudok.

– *Nagyon hangulatosak és izgalmasak azok a viták, azok a szekciók, amelyeket Te vezetsz, és amelyekben zsűrielnök vagy. Jó pár ilyen szekcióban volt alkalmam részt venni. Vannak-e emlékeztető diáksikerek, vagy konfliktusok, illetve problémák, amelyekre vissza tudsz emlékezni?*

– Akkor van a legjobb hangulata ezeknek az összejöveteleknek, ha mi nem vizsgáztatunk, hanem beszélgetünk. A beszélgetésben jobban megértjük a diáknak, a versenyző fiatal embernek a koncepcióját, s a vitában tapasztalhatjuk leginkább, hogy kicsoda is az az ember. Mert nemcsak arról kérdezzük, amiről éppen írt, hanem ami körülbelül a témájához tartozik, ami abba a körbe, abba a csoportba tartozik. És elkezdünk beszélgetni. Voltaképpen azért jó a szekció hangulata, mert mindig gondolkodásra készítjük a hallgatókat. Nem egyszerűen a tudásra kérdezzük rá, nem a dolgozatra kérdezzük, hanem közösen megvitatjuk a témával kapcsolatos kérdéseket. Tehát arra vagyunk kíváncsiak, hogyan gondolkodik az az ember, mennyire jó filozófus. A filozófus esetében az a különös, hogy senki sem születik eleve filozófusnak, de senki sem lehet filozófus, aki nem születik annak. Ez furcsán hangzik, de így van. Tehát egy fiatal embernél gondolkodás közben már látszik, hogy filozófusnak született-e, hogy az a gondolkodástípus jellemzi-e, ami a filozófusé. Mi azt tapogatjuk körül, hogy mennyire éli meg a filozófiát, tehát a bölcsélet művelése mennyire tartozik az életéhez, vagy ez csupán egy szakma számára. Akik a filozófiát művelik, azok számára a gondolkodás az életük egyik értelme. Mi ezt próbáljuk feltérképezni. Aki igazán filozófus, az örül ennek, az akarja, hogy kérdezzük, hogy kihozzuk belőle valamit.

Szerepelni akar. Ez is egyfajta szereplés, hiszen mindenki kicsit színész, aki megjelenik egy ilyen bizottság előtt. Ebben az évben az volt a problémám, hogy a legjobbak voltaképpen mind vezető értelmiségi vagy a művészet és a bölcsészet közelében tevékenykedő, úgynevezett „jó családból” származó fiatal emberek voltak. Volt egy rossz érzésem, hogy nem biztos, hogy ők a legjobb filozófusok, de ők azok, akik otthonról, vagy az iskolából ilyen irányú indíttatást kaptak. Persze jók voltak ők, ezt nem tagadom, mindegyikük jó volt. Ezek a diákok már kisgyermek koruktól kezdve otthonról is megkapták azt az impetust, azt a – mondjuk úgy – lökést, ami őket a filozófia felé vonzotta, ami szinte belevitte, vagy beledobta őket egy-egy téma kutatásába. Az volt az érzésem, hogy kicsit egyenlőtlené válik a helyzet, és előnyt élveznek azok, akik egy jó pesti gimnáziumból egy jó pesti karra kerülnek, azokkal szemben, akik mondjuk egy vidéki főiskoláról jönnek a versenyre, és nincs meg otthon a megfelelő előképzettségük. Sajnos lehet, hogy ők esetleg jobb filozófiai elmék lennének, mint az előbbieik. Ez az a probléma, ami a zsűrizés során számomra legutóbb felmerült.

– *Magyarországon a tehetséggondozás egyik formája a TDK. Milyen más lehetőségek vannak még? Mit lehetne még tenni a tudományos diákkörök két évente megrendezendő országos versenyén kívül?*

– Régen, amikor én még gimnazista voltam, akkor önképző kört vezettem. Szerveztem egy olyan önképző kört, amelyben különböző problémákat beszéltünk meg. Minden második héten találkoztunk. Akkoriban Ludassy Mária – aki ma már filozófus – volt az önképző körünk diáktitkára. De nagyon jók voltak azok a fiatal lányok abban az önképző körben! Tizenöt-tizenhét évesek voltak, s a közös viták során jól „begyakorolták” magukat. Talán ez is az oka, hogy közülük sokan mentek tudományos pályára. Nagyon sok függ az önképző köröktől, mert itt be lehet gyakorolni egyfajta gondolkodásmódot. Ma alig vannak önképző körök az iskolákban. Nem tudom miért. Valószínűleg nem fizetik meg a tanárokat. A tanárembereknek nagyon kevés a fizetése, s kevesen vannak azok, akik szívesen dolgoznak ingyen, s szívesen fektetnek be külön munkát a diákokkal való foglalkozásba. Csak akkor fektet be külön munkát, ha nagyon szenvedélyes tanár, de a nagyon szenvedélyes tanár ritka, mint a fehér holló. Ha javasolhatnék valamit, akkor azt javasolnám, hogy fizessék meg az önképzőkori vezetőtanárt, mert a kvalitásos, igazi minőségi önképző körök rendszeresen üléseznek. Legalább hetente egyszer vagy kéthetente kell a diákoknak olyan feladatot adni, amely összefügg a szakma tudományos művelésével. Ez a forma kitűnő előképzést adhat az érettségihez (az emelt szintű érettségihez is), de a későbbiekben az egyetemi felvételhez is. Ez lenne az egyik javaslatom. A másik javaslatom az egyetemi tehetséggondozásra vonatkozik. Az egyetemeknek maguknak kell megszervezni olyan diákköröket, amelyekben a diákok tudományos

kérdésekről beszélgetnek egymással saját szakmájukon belül. Itt megint ugyanaz a kérdés merül fel. A tudományos diákkörök vezetése ma is fizetetlen munka. Pedig ezen a területen nagyon sok munkája van a tanárnak. Sok órát kell tartania, néha unalmas órát, néha rutin órát. Ma már nagyon kevés energia jut erre. A honoráriumot persze nem mindenki várja el, mert van, aki boldogan csinálja ezt a munkát, úgy érzi, hogy az élete függ ettől, hogy ez a legfontosabb számára. De azért mégis úgy gondolom, hogy magasabban kellene honorálni a tudományos pályára rávezető tanári munkát, mint ahogy azt most tesszük.

– *Valóban, a tudományos diákköri munka amolyan mozgalomként aposztrofált valami, és a lelkesen dolgozó tanárok ezt a munkát szabadon és önként csinálják.*

– Nekem ezzel soha nem volt problémám. Annak idején azért lettem önképző körök vezető – holott utáltak, mert revizionistának bélyegeztek –, mert senki sem csinálta ingyen rajtam kívül.

– *Saját tudományterületeden, a filozófia területén hogyan változott a tehetséggondozás a 90-es évektől napjainkig?*

– Ezt nem tudom megmondani, mert ez a helyzet egyetemenként, főiskolánként és tanszékenként más és más. Itt is minden a tanártól függ. Ha a tanár lelkes, ha szereti azt, amit csinál, ha fontosak számára a diákok, akkor minden előfeltétele megvan annak, hogy egy jó tudományos gárda alakuljon ki körülötte. Ha a tanár nem jó, ha közönyös, ha füttyül a diákra, ha inkább utazik és nem érdeklik a diákok egyáltalán, akkor ezen a területen nem tudunk előrelépni. Két feltételnek együtt kellene meglenni. Egyrészt, hogy a tanár jó is legyen a szakmában, nem csak hivatalosan elismert, másrészt, hogy a diákok által is elismert legyen és időt, energiát szánjon arra, hogy a diákokkal is foglalkozzon. Ez a kombináció sajnos elég ritka.

– *Visszatekintve a diákéveidre, milyen volt akkor a tehetséggondozás helyzete? Milyen volt a híres Lukács-iskolában a tehetséggondozás? Milyen módszereket alkalmazott a mester? Azt hiszem ez tanulságos lehet mindannyiunk számára.*

– Módszerről beszélni, érdekes módon nagyon nehéz, mert a módszer a személyiségben van. Minden a személyiségben van. Emlékszem arra, amikor Lukács szemináriumokat tartott, akkor mindig mondta: „abban amit Ön mond, van valami racionális mag”. Akkor mi még nagyon kezdők voltunk, és igen nehéz szövegek voltak terítéken, olyanok, mint Kant és Hegel. Ezeket a szövegeket akkor mi még nem olvastuk, nem ismertük még a kritikát, a logikát, az esztétikát, azt sem tudtuk, hogy eszik-e vagy isszák. Ennek ellenére hozzászóltunk, és amikor valamit mondtunk, akkor Lukács elkezdte kibontani, hogy mi a racionális mag abban, amit mondtunk, és akkor mi mindannyian azt hittük, hogy milyen okosak vagyunk. Bármit mondtunk,

mindig volt benne valami racionális mag. Lukács mindig kifejtette azt a racionális magot, s bizony mi néha nem is ismertünk rá arra, amit eredetileg mondtunk. Ez a lukácsi hozzáállás nagyon alapvető pedagógiai hozzáállás. Ezt én nem nevezem módszernek, ez nagyon is emberi dolog, kihozni a lényegét a másiktól. Mi ironizálva gyakran mondtuk azt Lukácsról, hogy a nem vemhes tehénből is kihozza a borjút. De hát van ebben valami fontos, egy nem vemhes tehénből kihozni a borjút, mert aki erre képes, az a vemhes tehénből biztos, hogy kihozza a borjút. Nagyon fontos, hogy legyen bizalom a fiatalokban. Bizalom abban, hogy képesek valamire. Elismerni, hogy valamire képesek, ugyanakkor követelni tőlük. Ezt a kettőt együtt kell csinálni. Ha Lukács azt mondta, hogy a dolgozatot hétfőre kell leadni, akkor azt nem adhattuk le kedden. Hétfőn lóhalálában oda kellett mennünk, mert tudnunk kellett, hogy a tanár a dolgozatot várni fogja, és öelötte szégyelltük magunkat a késésért. Két dolog az, hogy egyszer felismeri és ápolja az ember a tehetséget – abban az értelemben, hogy kihozza belőle és elismeri –, ugyanakkor megköveteli a teljesítményt. Ennek a kettőnek azonban együtt kell járni! Nem tudom, hogy ezt lehet-e módszernek tekinteni, de amikor én voltam diák, akkor nagyon örültem annak, ha a kettő kombinálódott egymással.

– *Akkor ez egy kicsit hasonlít a szókratészi–platóni módszerhez, azaz vezetni a tanítványt, de végső soron hagyni beszélni?*

– Nem okvetlenül. Mikor azt mondtam, hogy megtalálni a nem vemhes tehénben a borjút, akkor azzal azt akartam mondani, hogy a diák beszél, de azért megmondjuk, hogy mit kellett volna mondania. Közben lehet javítani, korrigálni. Emlékszem, egyszer a Varázshegyéről írtam, ez volt az első dolgozatom Lukácsnál. Ő piros ceruzával majdnem az egészet aláhúzta, hogy nem jó, de végül adott nekem egy jelest. Azt értékelte a dolgozatomban, hogy filozófiailag gondolkodom, de a piros aláhúzással jelezte, hogy más volt a véleményem, mint az övé. Ez szerintem természetes. Ezt ma már én is így értem, s az aláhúzást akkor sem vettem zokon. A piros aláhúzásban nincs semmi különös, mert az ember tudja, hogy mindig van javítani való azon, amit csinál.

– *Lukács György toleráns volt?*

– Nagyon toleráns volt. Lehetett neki ellentmondani. Az is fontos, hogy a tanárnak lehessen ellentmondani, hogy a tanár ne haragudjon arra, akinek más véleménye van, mint neki, és aki neki ellentmond. Fontos azonban, hogy a diák ne legyen szemtelen. Ez a két dolog – bármilyen furcsának tűnhet – megfér egymás mellett. Nem túrni a szemtelenséget, ugyanakkor akar-ni, hogy a diák kritizálja a tanárt, támogatni abban, hogy megmondja, hogy mivel nem ért egyet. Ne fenntartás nélkül tisztelje a tanár véleményét, mert a filozófiában nincs ilyen. Senki sem tudja az igazságot, és mindenki mondhatja, hogy kérem ez nincsen így, ezt én így gondolom. Lukácsnak mindig

meg lehetett mondani, ha valaki úgy érezte, hogy nem ért egyet a véleményével. Nem haragudott soha, mindig meg volt győződve arról, hogy neki van igaza és nekem nincsen, de egy másodpercig sem gondolt arra, hogy én azt gondolom, hogy neki nincs igaza.

– *A Budapesti Iskola neves személyiségeit ismerjük. Hogyan válogatta ki Lukács György a csapatot? Hogy döntötte el, hogy kik kerüljenek a közvetlen, belső, szűk tanítványi körbe?*

– A Budapesti Iskola Lukács utolsó iskolája volt. Nagy iskolaalapító volt Ő, és jóval a Budapesti Iskola működése előtt is voltak már Lukács-iskolák. Én is úgy lettem kiválasztva, mint az első férjem, Hermann István. Akkor Lukács az ELTE bölcsészkarán tanított, ahol mi tanítványai voltunk a filozófiaszemináriumon. Igen ám, de akkor a párt határozatot hozott ellene, és betiltották az óráit. Mi néhányan voltunk azok, akik nem féltünk felmenni a tiltott professzor lakására beszélgetni. Sajnos az emberek többnyire eltűntek, kámforra váltak, és nem érintkeztek többé velem, mert veszélyesnek tartották. Minket mindez nem érdekelt, felmentünk hozzá, becsengettünk a lakásába, és ezentúl privát filozófiai beszélgetésekre jártunk hozzá. Mibenünk bizott. Ez egy olyan helyzet volt, ami ma már nem létezik. A becsületesség, a kiállás, vagy a hűség, vagyis az a helyzet, ami akkor ott létezett, az nagyon nagy szerepet játszott abban, hogy valaki milyen közel jutott valaki máshoz. Mondom, ennek ma már nincs jelentősége. A későbbiekben az úgynevezett Budapesti Iskola nem mind eredeti Lukács-tanítványból alakult. Közülük Fehér Ferenc és én voltunk a régi Lukács-tanítványok még az egyetemről. Márkus György Moszkvában tanult, és amikor hazajött Magyarországra, akkor került velünk közeli barátságba, így ismerkedett meg Lukács-csal. Vajda Mihály fiatalabb volt nálunk, de az egyetemen fejezte be a tanulmányait, és voltaképpen Ő is rajtunk keresztül jutott el Lukács-hoz. Eredetileg tehát Fehér Ferenc és én voltunk az alapítók még az egyetemről, s a többiek utána jöttek hozzánk. A Budapesti Iskola tagjai körénk szerveződtek. Mindez tulajdonképpen nemcsak filozófia volt, hanem hűség is és politika is.

– *Visszatérve napjaink diákköri munkájához, – az eddigieken túl – mit tanácsolsz még a tehetség gondozás területén tevékenykedőknek?*

– Jó lenne például azokat a dolgozatokat publikálni, amelyek nyertesek lettek az OTDK-n. Lehet publikálni? Nem tudom pontosan. Gondolom, hogy jó lenne, ha meg lehetne jelentetni a díjnyertes dolgozatokat. Ezt fontosnak tartom.

– *Van lehetőség korlátozott számban a dolgozatok megjelentetésére. Az OTDK rendezői tesznek erre javaslatot, s bizonyos mértékben segítik is a nyertes dolgozatok publikálását. Van olyan intézmény is, amelyik közös kötetben jelenteti meg az OTDK-n nyertes diákjainak dolgozatát. Ezekben a kötetekben azonban keverednek a tudományterületek.*

– Ha ez így van, akkor nem ártana a jelenleginél több humán dolgozatot kiadni. Filozófia, esztétika, történelem, pszichológia, antropológia, ugye ezek rokon szakmák. Ezeken a tudományterületeken vannak jó dolgozatok, közös kötetben is meg lehetne jelentetni őket. Fontos lenne a gyerekeknek az első munkájukat nyomtatva látni. Az első munkát kézbe venni, az nagyon nagy dolog.

– *Igen. Érdemes lenne előteremteni ennek a pénzügyi fedezetét.*

Evezzünk egy kicsit távolabbi vizekre! Tudjuk, hogy minden második félévet New Yorkban töltesz. A tehetséggondozásnak milyen formáival találkoz-tál külföldön, például az USA-ban?

– A tehetséggondozás minden országban és minden egyetemen más és más. Én Amerikában tanítok, és Amerikában semmi sincs centralizálva. Ott tehát minden egyetemen, minden iskolában másként csinálják a dolgot. Megint nagyon sok függ a tanártól, az intézmény hagyományától, és magától a tanszéktől. Az USA-ban ugyanis mindent magunk csinálunk. A tanszékünk vizsgáztatási rendje is más, mint ugyanazon az egyetemen egy másik tanszék rendje. Az egyetem autonóm, s ezek magánegyetemek. Az akkreditációt voltaképpen az államtól kapjuk, és ennek megvannak a szigorú szabályai, de ha megkaptuk az akkreditációt, akkor lényegében azt csinálunk, amit jónak látunk.

– *Hogyan foglalkoztok a kiugróan tehetséges hallgatókkal?*

– Nézd, ez nálam nem olyan nagyon központi ügy, mert én graduális iskolában tanítok. Ott már csak azok tanulnak, akik direkt a filozófia iránt érdeklődnek, és már elvégeztek egy egyetemet. Nekik már van egy BA alapszakjuk, s csak ezután jönnek a graduális képzésre. Föltételezem, hogy a filozófia már mindegyiknek szenvedélyes érdeklődési köre. Persze itt is vannak tehetségesek és tehetségtelenek. De a graduális iskolának voltaképpen az a célja – kivéve azokat akik lusták, meg azután azokat akik teljesen tehetségtelenek –, hogy mindenkit felhozzon egy olyan szintre, amely alapján tisztas egyetemi tanárok válhatnak belőlük egy college-ban, azaz nem graduális iskolában. A feladatunk tehát az, hogy a nálunk tanulók tisztas egyetemi tanárokká váljanak, hogy megadjuk nekik mindazt a tudást és azt a módszert, ami alapján a következő generációt tanítani tudják. Ezen kívül az a cél, hogy a legtehetségesebbek filozófusok legyenek, nem egyszerűen tanárok. Így aztán övelük az ember sokat foglalkozik, elsősorban szemináriumokon. Ezek a szemináriumok arról szólnak, hogy a diák beszéljen többet, mint a tanár. A tanár csak vezesse ezt a beszélgetést. Ezen kívül minden héten meghívunk egy-egy előadót valahonnan, aki saját témáiról ad elő. Ezeken az előadásokon minden diák hozzászól, kérdéseket tesz fel. Van náluk is tudományos diákkör. A diákok maguk szerveznek olvasóköroket franciául, németül, latinul és görögül. Filozófiát olvasnak, szövegeket elemeznek, de ezeket az

olvasóköroket a diákok saját maguk szervezik meg. A diákok szerveznek elsőéveseknek bevezető órákat is. Ezeket mind-mind maguk a diákok csinálják. Úgy gondolom, hogy kell lehetőséget adni arra, hogy a diákok maguk csináljanak ilyesmiket, hogy maguk is kezdeményezzenek. Kezdeményezzenek, nekünk pedig teret kell adni arra, hogy működni tudjanak. A megfelelő tér legtöbbször egy szoba, ahol a diákok maguk szervezik meg magukat. A legjobb persze az, amikor a diákok elmennek együtt egy kocsmába és a kocsmában borozás-sörözés mellett folytatják a szemináriumi beszélgetést. Mindig ezek a legtermékenyebb órák. Voltak idők, amikor éveken keresztül azt csináltuk, hogy elmentünk mi tanárok a diákokkal kocsmába, és akkor egész este, gyakran fél éjszaka beszélgettünk. Sajnos mindenütt az a probléma, hogy az egyetem most már nem ad erre pénzt. Régebben adott, az ételt nem fizette ki ugyan, de a bort és a sört megfizette. Most már nem ad az egyetem ilyesmire pénzt, és mivel a gyerekek szegények, nem tudják ezt az összeget megfizetni. Úgy gondolom, mindenütt van ilyen probléma, hogy minimális anyagi feltételek kellenek ahhoz, hogy a beszélgetésnek bizonyos formája létrejöhön.

– *Tanítványaid között Magyarországon és külföldön vannak-e ismert, neves személyiségek, filozófusok?*

– Igen vannak. Magyarországon 1956 előtt az ELTE-n tanítottam, de az '56-os események után fegyelmivel eltávolítottak, és én 1990-ig be sem tettem a lábamat az egyetemre. A tanítványaim közül Vajda Misi volt a legtehetségesebb, de járt az óráimra például Soós Vilmos is, Erdélyi Ágnes is. Tanítványaim közül elég sokan később filozófusok lettek. Gimnáziumi pályafutásom idejéből is vannak neves tanítványok, mert amikor kitétek az egyetemről, akkor elhelyeztek gimnáziumba magyart tanítani. Akkor kezdtem el én önképzőkört formálni, és Ludassy Mária lett az önképzőköri titkárom.

Akiket egyszer gimnáziumban tanítottam, azok mind a mai napig szívesen keresik velem a kapcsolatot. A volt gimnazista diákjaim ma hatvanegy évesek, és én a minap döbbenettel vettem észre, hogy a „kislányok” most hatvanegy évesek. „Olyan fiatal vagy” – mondtam legutóbbi találkozásunkkor az egyik tanítványomnak. Mire Ő azt válaszolta: „igen, fiatal vagyok Ági, 61”. Az ember összerakja a számokat, és minden stimmel. '58 és '63 között tanítottam középiskolában. Igen, aki '58-ban diák volt, az most már nem egy mai cica.

New Yorkban is nagyon sok tehetséges diákom van, de azoknak a nevét hiába sorolnám el. A tanítványoknak, akik Melbourne-ben a tanítványaim voltak, azoknak mindegyike ma egyetemi tanár, még hozzá nagyon jó helyeken. Kivételesen mind egyetemi tanárok lettek. A közeli diákjaim közül – ez nagyon sok New York-i tanítványomra is vonatkozik –, akik nálam csinálták

a PhD-t, szintén egyetemi tanárok. Az egyik Argentínában, a másik Oroszországban, a harmadik Chilében, a negyedik az Egyesült Államokban, az ötödik Kanadában tanít. A világ legkülönbözőbb egyetemén kaptak tanári állást, úgyhogy nem panaszkodhatom. Hozzáteszem, hogy ami az amerikaiakat illeti, tőlük állandóan meghívásokat kapok, hogy menjek az ő egyetemükre előadást tartani. Kétszer voltam olyan egyetemen, ahol volt diákok hívtak meg engem. Ez bizony nem egy rossz dolog, ennek mindig örül az ember. Az az igazság, hogy Amerikában azokkal a diákokkal, akik a legtehetségesebbek, nagyon hamar baráti viszony alakult ki. Ők már felnőtt emberek, alapjában véve kollégák, habár még diákok. Egy graduális diák már maga is tanít. Munka közben hamar kialakul egy olyan kapcsolat, amely átalakul barátsággá, amelyben keresztnéven szólítjuk egymást.

– *Magyarországon gyakran kapcsolódik össze a szakkollégium és a tudományos diákköri mozgalom egy-egy egyetemen belül. Az együttlakás és az esti együttlétek megteremthetik a kereteit a jó beszélgetéseknek. Az USA-ban van-e a szakkollégiumhoz hasonló forma?*

– A diákok, akiket én tanítok, együtt laknak, de már nem kollégiumban. Kollégiumban csak az alsósok laknak. A graduális fakultásra járók nem kollégiumban laknak. Kivesznek egy lakást, hárman, négyen, öten, s mindenkinek van egy szobája, ahol él. Ezek a lakások persze nem a város közepén vannak, ahol drága a bérlet, hanem valahol a széleken, ahol olcsóbb. Közülük minden nap valaki más főz, és akkor ez nagyon jó. Jó ez az együttélés, ez a lakásközösség. Nemcsak azért, mert meg tudnak élni, és ki tudják fizetni a lakás bérletét, hanem azért, mert esténként összejönnek egy szobában, és elkezdnek egymás dolgairól beszélgetni. Azok költöznek össze általában, akik az egyetemen belül már valamilyen kapcsolatban vannak egymással. Ezek a formák nagyon-nagyon hasznosak. Az egyetemen a diák legtöbbet nem a tanárától, hanem a diáktársától tanul, azokból a beszélgetésekből, amit diáktársaival folytat. Nekem is ez volt a tapasztalatom annak idején, bármennyit tanultam Lukácstól, legtöbbet mégis a kollégáimtól tanultam. Az a véleményem, hogy a velük való beszélgetés mindig a legizgalmasabb. Mindig mondom a diákjaimnak, hogy amit tanítás után a kocsmában beszélgetnek, az a legjobb. Időnként én is meghívom őket, s ha nálam összejönnek, akkor főzök nekik valamit, és utána jókat beszélgetünk. Néha összejönnek más tanárok lakásán, de néha a diákok is meghívják bennünket, tanárokat. Főznek nekünk, és akkor ott persze szintén beszélgetünk. Az egyetemünkön ez az összejövetelforma is létezik. Ha intenzív a diákélet, az a legfontosabb. Nem elég az, hogy ott vagyok az órán, hallgatom, aztán hazamegyek és csinállok valami mást. Intenzív diákélet. Az a legfontosabb.

– *Igen. Nagyon jó lenne, ha nálunk is pezsgőbb lenne az ilyen típusú diákélet. Jelenleg Magyarországon is folyik a felsőoktatás bolognai típusú*

átalakulása. Úgy gondolom, hogy a többlépcsős rendszer, a bolognai folyamat egésze jelentősen átalakíthatja a tehetséggondozás gyakorlatát. Mi a véleményed erről?

– A bolognai rendszer számomra elég ismerős. Olyan rendszer ez, amely más országokban már réges-rég létezik. Ilyen volt a rendszer Ausztráliában, ilyen a rendszer Amerikában, ebben nincsen semmi új. Ebben csupán az az új, hogy Európában is ezt kezdjük bevezetni. Ezt a többlépcsős rendszert általában jónak tartom, de tudni kell, hogy a tehetséggondozás elkezdődik már a BA fokozaton. A BA szinten már kialakul az érdeklődés és megkezdődik a szelektálódás, s aki egy adott szakmát akar folytatni, akkor az egy külön kurzusra megy. Ott már szigorúbbak a követelmények, ott már nem általános tudást kell adnunk, hanem szigorú szakmai tudást. Tehát, ha például megnézzük a szabad bölcsészetet, akkor ott a képzés nem annyit jelent, hogy mindenkinek ugyanazokon az órákon kell részt venni, hanem azt, hogy lehessen szelektálni, lehessen választani. Ugyanakkor, aki mondjuk a filozófiát csak az általános műveltség részeként tanulmányozza, és egy másik szakmában mélyül el, hiszen azt választotta, annak ne kelljen bemagolnia azt, hogy Descartes mikor született, és miért nem volt házasságos ember. Aki viszont a filozófiára akar koncentrálni, az szigorúan ráemehessen a szövegek olvasására. Tehát egy más, a mostanitól eltérő többlépcsős oktatási rendszer alakul most ki Magyarországon. Ez volt Ausztráliában, és én ezt jónak tartom. Ebben a szűkebb körben már lehet tehetséget felfedezni, a többiben nem. Ugyanakkor általános kultúra is kell. Az sem baj, ha az emberek tudják, hogy ki-kicsoda, akkor is ha más szakra mennek.

– Jelenleg a színvonalas tudományos diákköri eredményeket leginkább negyed-ötödévesek, sőt, doktoriskolások produkálják a versenyeken. Mit gondolsz, az új rendszerben megnő-e a jelentősége az első három évnek? Úgy gondolom, hogy a tanárok felelőssége is lesz, hogy kik mehetnek a master fokozat felé.

– Igen. Az első három évben választódik ki a tehetséges diák, és még ha nincs is hivatalosan egy ilyen helyzet, akkor is kiválasztódik, hogy ki az, aki érdeklődik a szakma iránt. Én jónak tartom ezt a rendszert. Egyszerű oknál fogva tartom jónak, mert nem kell már tizennyolc éves korban végleg eldöntened, hogy mi akarsz lenni. Ha például rosszul választasz szakot a jelenlegi rendszerben, és két év múlva a fejedhez kapsz és rájössz, hogy nem érdekel a dolog és mást kellett volna választanod, akkor bajban vagy. Ebben az új rendszerben nem vagy bajban. Felveszel három-négy tagozatot, és kiderül majd, hogy mi az, ami ezekből a legjobban érdekel. Hiszen még fiatal vagy. Én ezt egy jó rendszernek tartom. Azt azonban tudni kell, hogy megint minden a gyakorlatban dől el, hogy hogyan csinálják meg a szakokat, hogyan dolgozzák ki a kurzusok tematikáját. Alapjában véve azonban rokonszenve-

zek ezzel a rendszerrel. Azért mondom, mert megszoktam, ahogy megszoktam természetesen a kétszintű érettségit is. Ausztráliában is mindig ez volt.

– *Ha össze kellene foglalni a tanári hitvallásodat, akkor azt miben summáznád?*

– Ez bizony nagyon nehéz. Nem gondolkoztam ezen. Az első dolog, amit elfogadok, az Descartes mondása, hogy semmi sincsen olyan egyenlően elosztva, mint a józan ész. A másik az, hogy a filozófiához szenvedély kell. A filozófia nem egyszerűen problémamegoldás, hanem szenvedély, amely arra irányul, hogy feltörjük a diót. Nos, a diót talán sosem lehet föltörni, de arra kell irányulni, hogy föltörjük a diót. Egyfajta gondolkodásmódot kell a szakmában kialakítani, hiszen a gondolkodásmód nem ugyanaz minden szakmában. Én például, mikor az egyetemre mentem, először nem filozófiát hallgattam, hanem matematikát és fizikát. Akkor el kellett felejtenem az értelmi képességeim gyakorlásának egyik részét. Mivel én eredetileg matematikus voltam, rá kellett jönnöm, hogy a filozófia nem problémamegoldó, nem olyan, mint egy egyenlet. Egy másodfokú egyenletnek, harmadfokú egyenletnek van egy megoldása. A filozófiában nincs egyetlen megoldás. Gondolkodás van. Ehhez át kell alakítani az agyvelőt. Minden szakmának megvan a maga gondolkodásmódja, a maga gondolkodási formája. A diák majd látja – és ez a hitvallásom –, hogy melyik gondolkodási forma felel meg legjobban annak a bizonyos józan észnek, amivel mindannyian egyenlően vagyunk megáldva.

– *Igen, ez nagyon szimpatikus. Köszönöm szépen a beszélgetést.*

– Én is köszönöm.